

Lesideeën Van Gogh 2015

In 2015 is het precies 125 jaar geleden dat Vincent van Gogh (1853-1890) is gestorven. Om in de klas aandacht aan deze beroemde Nederlandse kunstschilder te besteden, geeft Kunstgebouw u een aantal lesideeën. Centraal staan drie werken van Van Gogh.

Zonneboemen (1889)

Vincent van Gogh maakte een aantal schilderijen met zonnebloemen. Ze waren bedoeld als versiering van de kamer voor zijn vriend Paul Gauguin, die bij hem zou komen logeren. Hij maakte er vier, maar twee daarvan vond hij goed genoeg voor aan de muur. Later maakte hij er nog drie kopieën van, waarvan er eentje in het Van Gogh Museum hangt.

Collectie: [Van Gogh Museum](http://www.vangoghmuseum.nl)

Onderbouw

Lesinhoud: De leerlingen maken samen een schilderij van een vaas met zonnebloemen.
Tijd: 1 x 75 minuten, 1 x 30 minuten
Nodig: Wit papier 100x70 cm (2 vel), 30x30 cm (28 vel), 30x50 cm (2 vel)
Verschillende kleuren gele plakkaat of acrylverf, een beetje rood, blauw en wit
Kwasten, scharen, potjes water, schilderdoekjes (om de kwasten te drogen), onderleggers, werkschorten, kospelden
Afbeelding schilderij [Zonnebloemen](#) van Van Gogh, [afbeeldingen van zonnebloemen](#), eventueel echte zonnebloemen

Inleiding

Bekijk met de leerlingen de afbeeldingen van zonnebloemen. Bespreek de details. Vergelijk de afbeeldingen met het schilderij van Vincent van Gogh. Zijn er overeenkomsten? Laat de leerlingen ontdekken hoeveel kleuren geel te zien zijn op het schilderij. Vertel ze hoe deze kleuren zijn ontstaan (mengen met een klein beetje van een andere kleur). De groep gaat dit schilderij ook maken. U kunt het aantal bloemen aanpassen aan de groepsgrootte. U kunt het schilderij ook twee keer laten maken door de groep te splitsen.

Werkwijze

Per schilderij gaan aan het werk:

- Achtergrond: 1 leerling. Hij/zij krijgt een groot vel papier (100x70cm), witte en gele verf. De opdracht is om het hele vel geel te schilderen. Er mogen verschillende kleuren geel ontstaan door met wit te mengen. Het schilderij van Van Gogh kan als voorbeeld dienen (teken op de goede hoogte een horizontale lijn).
- Vaas: 1 leerling. Hij/zij krijgt een vel papier (30x50 cm), gele verf en een beetje witte, blauwe en rode verf. De opdracht is om een vaas te schilderen. Wijs erop dat het hele vel gebruikt wordt.
- Bloemen: 15 leerlingen. Zij krijgen een vel papier (30x30 cm), gele verf en een beetje witte, blauwe en rode verf. De opdracht is om een grote zonnebloem te schilderen. Wijs erop dat het hele vel gebruikt wordt.

Als de werkstukken droog zijn worden de bloemen en de vaas uitgeknipt. Hang het achtergrondvel op een prikbord. Laat de vaas op de ondergrond prikken (met kopspelden) en vervolgens de zonnebloemen. Als alles een definitieve plek heeft, kunnen de verschillende onderdelen op de ondergrond worden vastgeplakt.

Begeleiding

Geef de leerlingen voornamelijk gele verf en slechts kleine hoeveelheden wit, blauw en rood. De verf kan transparant of dekkend gebruikt worden. Er kan met natte of droge kwast worden gewerkt. Er kan ook getamponneerd worden. De kleuren kunnen vooraf gemengd worden of rechtstreeks op het papier door toetsen over elkaar heen te zetten. Laat de leerlingen spelenderwijs ontdekken wat de mogelijkheden zijn.

Afronding

Plaats het zelfgemaakte schilderij naast de afbeelding van het schilderij van Van Gogh.

- Zijn er overeenkomsten en verschillen te zien?
- Zijn er net zoveel kleuren geel te ontdekken in het zelfgemaakte schilderij?
- Welke is het mooiste?

Midden/bovenbouw

- Lesinhoud: De leerlingen schilderen een groot veld met zonnebloemen.
Tijd: 1 x 90 minuten (plus 15 minuten introductie)
Nodig: Per leerling 1 vel wit papier 100x70 cm
Verschillende kleuren gele plakkaat of acrylverf, een beetje rood, blauw en wit
Dikke kwasten, potjes water, schilderdoekjes, onderleggers, werkschorten
Afbeelding schilderij [Zonnebloemen](#) van Van Gogh, [afbeeldingen van zonnebloemen](#),
eventueel echte zonnebloemen

Inleiding

Bekijk met de leerlingen afbeeldingen van zonnebloemenvelden. Bespreek met de leerlingen wat ze zien. Hoe herken je wat dichtbij en wat veraf staat?

- Dichtbij is groot / veraf is klein
- Dichtbij is gedetailleerd / veraf is globaal

Laat de leerlingen zich voorstellen dat ze middenin een veld met zonnebloemen staan. De bloemen die dichtbij zijn, zijn dus heel groot. Ze gaan hun zonnebloemenveld schilderen. U kunt eventueel ook meerdere leerlingen aan een schilderij laten werken.

Werkwijze

- Laat de leerlingen eerst de grote lijnen opzetten met een lichte kleur verf.
- Vervolgens brengen ze kleur aan in grote vlakken, zodat er geen wit van het papier meer zichtbaar is. Zorg dat de leerlingen dekkend (niet transparant) werken, omdat dit meer mogelijkheden geeft om in toetsen te werken zoals Van Gogh dat doet.
- Als de grote vormen in kleur gezet zijn, kan er begonnen worden aan de lichte en donkere partijen.
- Tot slot kunnen de details geschilderd worden. Wijs erop dat alleen van vormen die dichtbij staan details zichtbaar zijn.

Begeleiding

Geef de leerlingen voornamelijk gele verf en slechts kleine hoeveelheden wit, blauw en rood. De kleuren kunnen vooraf gemengd worden of rechtstreeks op het papier door toetsen over elkaar heen te zetten. Laat de leerlingen spelenderwijs ontdekken wat de mogelijkheden zijn. Wijs ze er op dat de manier van schilderen gekoppeld kan worden aan de textuur van het onderwerp, bijvoorbeeld de pitten in de bloem.

Afronding

Leg de werkstukken bij elkaar en bekijk samen met de leerlingen de resultaten. Stel eventueel de volgende vragen:

- War zijn de verfvlekken en kleuren rustig gebruikt en waar niet?
- Hoe is er ruimte gesuggereerd?

De leerlingen schrijven aan de hand van hun werkstuk een verhaal over een gebeurtenis die zich in hun zonnebloemveld heeft afgespeeld.

Bos met kreupelhout (1887)

Het zonlicht dat langs de bladeren van de bomen op de grond schijnt, gebruikte Vincent van Gogh om te spelen met verschillende kleuren groen. Eigenlijk bestaat het hele schilderij uit vlekjes groen, met af en toe wit, geel en zelfs rood. Een streep geel in het midden van het schilderij lijkt op licht dat schijnt op een open plek in de verte. Daardoor zit er diepte in het schilderij. Collectie: [Van Gogh Museum](#)

Onderbouw

Lesinhoud: De leerlingen schilderen een veld grassprietten.
Tijd: 1 x 50 minuten
Nodig: Per leerling 1 vel wit papier 30x40 cm (A3)
Gele, blauwe en witte plakkaatverf
Kwasten, potjes water, schilderdoekjes, onderleggers, werkschorten
Afbeelding [Bos met kreupelhout](#) van Van Gogh (op digibord of afdruk)

Inleiding

Bekijk met de leerlingen het schilderij van Van Gogh. Bespreek het schilderij en laat daarbij vooral kleur, licht en de manier van schilderen aan bod komen. Het schilderij is opgebouwd uit toetsen of vlekjes. Dit is goed zichtbaar als je het schilderij van dichtbij bekijkt. Van veraf vormen de kleurvlekken een voorstelling. De opdracht luidt om een veld vol te maken met grassprietten in kleine kleurvlekjes. Het hele blad moet groen worden in nuances.

Werkwijze

- De leerlingen zetten rechtstreeks met kwast en verf toetsen op papier.
- Ze kunnen de kleuren vooraf mengen op het mengblaadje of direct op het papier.
- Laat ze zoveel mogelijk kleuren groen op het papier toveren.

Begeleiding

Laat de leerlingen zien hoe je door een beetje geel en een beetje blauw op de kwast te nemen rechtstreeks op het papier groen kunt laten ontstaan. De leerlingen zijn geneigd om onderaan het papier een randje groen te maken. Stimuleer ze om het hele vel groen te maken.

Afronding

Bespreek met de leerlingen de resultaten.

- Bekijk de werkstukken van dichtbij: zijn de vlekjes goed zichtbaar?
- Bekijk de werkstukken van veraf: hoe ziet het resultaat eruit?

Midden/bovenbouw

Lesinhoud: De leerlingen schilderen op locatie een bos of tuin.
Tijd: 1 dagdeel
Nodig: Per leerling 1 vel wit papier 30x40 cm (A3)
Per leerling 1 vel karton 15x20 cm (A5) en scharen
Gele, blauwe, rode en witte plakkaatverf
Kwasten, potjes water, verfschaaltjes, schilderdoekjes, werkschorten
Houten planken om het papier op te prikken, punaises
Plastic zakken om op te zitten
Afbeelding [Bos met kreupelhout](#) van Van Gogh (op digibord of afdruk)

Inleiding

Bekijk met de leerlingen het schilderij van Van Gogh. Bespreek het schilderij en laat daarbij vooral kleur, licht en de manier van schilderen aan bod komen. Het schilderij is opgebouwd uit toetsen of vlekjes. Dit is goed zichtbaar als je het schilderij van dichtbij bekijkt. Van veraf vormen de kleurvlekken een voorstelling. De leerlingen krijgen de opdracht om een dergelijk schilderij te maken van een tuin, park of bos vlakbij de school. Ze gaan, net als Van Gogh, buiten schilderen. Voor het zoeken van de juiste compositie gebruiken ze een kadertje. Datgene wat hierdoor zichtbaar is, moet geschilderd worden.

Werkwijze

- Laat de leerlingen vooraf in de klas zelf [een kadertje](#) knippen. Geef hen een vel karton (A5). Ze knippen hier een rechthoek uit.
- Ga naar buiten. Geef iedere leerling een vel papier mee dat met een punaise op een houten plank bevestigd is.
- Zet buiten op een centrale plaats een tafel met de verf, verfschaaltjes, kwasten, schilderdoekjes en potjes water neer. Iedereen kan een goed plekje zoeken en hier de materialen halen.
- Voordat de leerlingen beginnen te schilderen, zoeken zij het juiste onderwerp en de compositie daarbij. Hiervoor gebruiken ze het kadertje als zoeker. Zo leren ze bewuster een compositie kiezen. Hou het kadertje met gestrekte arm beet. Datgene wat door het kadertje zichtbaar is, wordt geschilderd.
- Het is de bedoeling dat de leerlingen meteen beginnen met schilderen, dus niet eerst met potlood tekenen.
- Laat de leerlingen net als Van Gogh schilderen in vlekken en toetsen.

Begeleiding

De kleuren moeten zoveel mogelijk zelf gemengd worden, daarom krijgen de leerlingen alleen rode, blauwe, gele en witte verf. Laat de leerlingen zien hoe je door een beetje geel en een beetje blauw op de kwast te nemen rechtstreeks op het papier groen kunt laten ontstaan.

Afronding

Bespreek met de leerlingen de resultaten en vergelijk ze met het schilderij van Van Gogh.

- Zijn er overeenkomsten of verschillen in kleur en de manier van schilderen?

Caféterras bij nacht (1888)

In Arles (Frankrijk) schildert Vincent van Gogh het terras van een café waar hij graag komt. Hij schildert het 's nachts. Door het warme geel van de gaslamp die het terras verlicht, komt het blauw van de sterrenhemel nog mooier uit.

Collectie: [Kröller-Müller Museum](#)

Tip: *Caféterras bij nacht* speelt een hoofdrol in de [speciale uitzending](#) van *Huisje Boompje Beestje* over Vincent van Gogh, opgenomen in het Kröller-Müller Museum.

Onderbouw

Lesinhoud: De leerlingen schilderen oranje sinaasappels op een blauwe vel papier.

Tijd: 1 x 50 minuten

Nodig:

1 vel hardrood papier 30x40 cm (A3)

Per leerling 1 vel felblauw papier 30x40 cm (A3)

Rode en gele plakkaat- of acrylverf

Dikke kwasten, verfschaaltjes, potjes water, schilderdoekjes, onderleggers, werkschorten

Blauw-paarse lap stof

Sinaasappels of mandarijnen

Afbeelding [Caféterras bij nacht](#) van Van Gogh (op digibord of afdruk)

Afbeelding [kleurencirkel](#) (op digibord of afdruk)

Inleiding

Bekijk met de leerlingen het schilderij van Van Gogh en de kleurencirkel. Laat de kinderen benoemen welke twee kleuren het belangrijkste zijn in de afbeelding van het schilderij (blauw en oranje). Deze twee kleuren hebben iets met elkaar te maken... Laat om dit duidelijk te maken de leerlingen gedurende 1 minuut geconcentreerd naar een groot vel blauw papier kijken. Alleen naar het blauw kijken, anders lukt de proef niet. Als de leerlingen daarna hun ogen dicht doen, zien ze oranje cirkels. Doe de proef nog een keer, maar dan met rood papier. Bij het sluiten van hun ogen zullen de leerlingen groene cirkels zien.

Laat de leerlingen nu de kleurencirkel bekijken. De kleuren blauw-oranje, groen-rood en paars-geel liggen precies tegenover elkaar. Dit zijn kleuren die elkaar versterken: oranje lijkt feller oranje naast blauw en omgekeerd.

De leerlingen gaan zelf een schilderij maken met oranje en blauw.

Werkwijze

- Leg de blauw-paarse lap stof over een tafel in het midden van het lokaal. Plaats daarop een aantal sinaasappels of mandarijnen met enige afstand van elkaar.
- Laat de leerlingen op een blauw vel papier de oranje sinaasappels of mandarijnen schilderen.

Begeleiding

Laat de leerlingen zelf oranje mengen uit rood en geel.

Vertel de leerlingen dat ze weinig water moeten gebruiken, anders wordt de verf niet dekkend en ontstaat het kleurcontrast niet op de blauwe achtergrond.

Stimuleer de leerlingen om de sinaasappels diepte te geven, zodat het geen platte schijven zijn.

Afronding

Besprek met de leerlingen de resultaten.

De eerder gedane proef is nu, als het goed is, zichtbaar op het werkstuk zelf. Als de leerlingen geconcentreerd naar de oranje cirkels kijken, ontstaat op het grensvlak tussen oranje en blauw een trillingsveld in een grijzige kleur.

Middenbouw

Lesinhoud: De leerlingen schilderen oranje sinaasappels op een blauwe achtergrond.

Tijd: 1 x 90 minuten

Nodig:

Per leerling 1 vel wit papier 40x60 cm (A2)

Oranje vellen of stroken papier (voor passe-partout)

Blauwe, rode en gele plakkaat- of acrylverf

Dikke kwasten, verfschaaltjes, potjes water, schilderdoekjes, onderleggers, werkschorten

Blauw-paarse lap stof

Sinaasappels of mandarijnen

Lichtspot (bijvoorbeeld bureaulamp)

Afbeelding [Caféterras bij nacht](#) van Van Gogh (op digibord of afdruk)

Afbeelding [kleurencirkel](#) (op digibord of afdruk)

Inleiding

Bekijk met de leerlingen het schilderij van Van Gogh en de kleurencirkel. Laat de kinderen benoemen welke twee kleuren het belangrijkste zijn in de afbeelding van het schilderij (blauw en oranje). Deze kleuren liggen in de kleurencirkel precies tegenover elkaar. Dit is het grootste kleurcontrast dat wij kennen, namelijk het complementair kleurcontrast. De andere complementaire kleurcontrasten zijn groen-rood en paars-geel. Vincent van Gogh heeft bij het schilderen van dit schilderij gebruik gemaakt van dit contrast. Het effect is dat de kleuren elkaar versterken: het oranje lijkt feller oranje naast het blauw en omgekeerd.

De leerlingen gaan zelf een schilderij maken met oranje en blauw.

Werkwijze

- Leg de blauw-paarse lap stof over een tafel in het midden van het lokaal. Plaats daarop een aantal sinaasappels of mandarijnen.
- Door een lichtspotje in een hoek van 45 graden te plaatsen ontstaat extra ruimtelijkheid door de schaduwwerking.
- Laat de leerlingen dit stilleven schilderen.

- Geef de werkstukken met oranje streken een passe-partout.

Begeleiding

Schenk extra aandacht aan de meng- en schildertechniek. De leerlingen moeten zelf de kleuren mengen, want ze hebben immers alleen rood, blauw en geel gekregen. Laat ze ook binnen de kleur blauw mengen, de lap stof is waarschijnlijk niet puur blauw.

Vincent van Gogh bouwde zijn werk op in toetsen. De richting van de penseelstreek is nog zichtbaar. Soms is de kleur vooraf gemengd, soms zijn de kleurlagen over elkaar heen rechtstreeks op het doek aangebracht. Stimuleer de leerlingen om deze techniek zelf ook toe te passen.

Afronding

Bespreek met de leerlingen de resultaten. Laat hierbij vooral het kleurcontrast, de mengtechniek en de schildertechniek aan de orde komen. Het oranje passe-partout maakt het kleurcontrast nog sterker zichtbaar.

Bovenbouw

Lesinhoud: De leerlingen schilderen een stilleven met een complementair kleurcontrast.

Tijd: 1 x 120 minuten

Nodig:

Per leerling 1 vel wit papier 40x60 cm (A2)

Vellen of streken papier in de kleuren rood, groen, geel, paars (voor passe-partout)

Vellen papier in de kleuren grijs, rood, zwart, wit, geel en groen (voorbeeld contrast)

Blauwe, rode en gele plakkaat- of acrylverf

Dikke kwasten, verfschaaltjes, potjes water, schilderdoekjes, onderleggers, werkschorten

Blauw-paarse lap stof

Groene flessen, rode tomaten of appels, oranje sinaasappels of mandarijnen, gele bananen

Lichtspot

Afbeelding [Caféterrass bij nacht](#) van Van Gogh (op digibord of afdruk)

Afbeelding [kleurencirkel](#) (op digibord of afdruk)

Inleiding

Bekijk met de leerlingen het schilderij van Van Gogh en de kleurencirkel. Laat de kinderen benoemen welke twee kleuren het belangrijkste zijn in de afbeelding van het schilderij (blauw en oranje). Deze kleuren liggen in de kleurencirkel precies tegenover elkaar. Dit is het grootste kleurcontrast dat wij kennen, namelijk het complementair kleurcontrast. De andere complementaire kleurcontrasten zijn groen-rood en paars-geel. Vincent van Gogh heeft bij het schilderen van dit schilderij gebruik gemaakt van dit contrast. Het effect is dat de kleuren elkaar versterken: het oranje lijkt feller oranje naast het blauw en omgekeerd.

Daarnaast heeft Vincent van Gogh in dit werk gebruik gemaakt van simultaan contrast. Dit is het beste te illustreren met een voorbeeld. Leg twee stukken papier van hetzelfde grijs op een wit en op een zwart vel. Het ene grijs lijkt donkerder dan het andere. Leg vervolgens een stuk grijs op een groen vel (dit licht roodachtig op) en een stuk rood op een geel vel (dit licht paarsachtig op). Hieruit blijkt dat kleuren graag hun complementaire oproepen. In het schilderij van Van Gogh zien we dit terug bij de tafeltjes en sterren. Ze zijn allebei in dezelfde kleur geschilderd. Toch lijken de tafeltjes blauwig en de sterren gelig.

De leerlingen gaan zelf een schilderij maken met complementair contrast.

Werkwijze

- Leg de blauw-paarse lap stof over een tafel in het midden van het lokaal. Maak een stilleven

op de lap met groene flessen, rode tomaten of appels, oranje sinaasappels of mandarijnen en gele bananen.

- Zorg voor complementair contrast, dus groen naast rood.
- Door een lichtspotje in een hoek van 45 graden te plaatsen ontstaat extra ruimtelijkheid door de schaduwwerking.
- Laat de leerlingen dit stilleven schilderen.

Begeleiding

Schenk extra aandacht aan de meng- en schildertechniek. Laat de leerlingen zo min mogelijk pure kleuren gebruiken. Binnen de voorwerpen zijn meerdere kleuren aanwezig. Bovendien moet er schaduwwerking zichtbaar zijn. Laat ze dus ook binnen één kleur mengen door een zeer kleine hoeveelheid van een andere kleur toe te voegen.

Vincent van Gogh bouwde zijn werk op in toetsen. De richting van de penseelstreek is nog zichtbaar. Soms is de kleur vooraf gemengd, soms zijn de kleurlagen over elkaar heen rechtstreeks op het doek aangebracht. Stimuleer de leerlingen om deze techniek zelf ook toe te passen.

Afronding

Bespreek met de leerlingen de resultaten. Laat hierbij vooral het kleurcontrast, de mengtechniek en de schildertechniek aan de orde komen. Laat de leerlingen een kleur kiezen die ze als passe-partout willen gebruiken. De kleurkeuze moet dusdanig zijn dat het complementair- en simultaancontrast het sterkst bevestigd wordt.